

Cieślak, Tadeusz

"Inwentarz starostwa grudziądzkiego z roku 1739", wyd. Adam Wolnikowski, Grudziądz 1963 :
[recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 388-389

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMOWIENIA

INWENTARZ STAROSTWA GRUDZIĄDZKIEGO Z ROKU 1739. Wyd. Adam Wolnikowski, Grudziądz 1963. Oddział Grudziądzki Polskiego Towarzystwa Historycznego, s. XV, 100, 1 mapa.

Na temat wydawania lustracji i inwentarzy dóbr ziemskich napisano już szereg artykułów, podkreślających ich przydatność naukową i konieczność uprzystępnienia przez publikację. Naturalnie, że budzą się również zastrzeżenia, wynikające z faktu ich przydatności jedynie dla niewielkiego grona fachowców, co zobowiązywałoby do poszukiwania jakiejś innej, mniej kosztownej drogi ich druku. Powszechnie przyjęty został postulat planowego postępowania przy wydawaniu źródeł i ograniczenie się do określonego zespołu, dającego pewną całość, tworzącego warsztat. W tym postulacie planowania jest jednak pewien margines na inicjatywy specjalne, wynikające z zainteresowań regionalnych, które szukają możliwości zaprezentowania nielicznych, ocalałych lustracji, czy inwentarzy. W ramach badań regionalnych bowiem coraz częściej publikowano wyniki prac naukowych, nawet z pominięciem zasad ustalonych dla wydawnictw ogólnokrajowych.

Omawiany inwentarz starostwa grudziądzkiego jest ilustracją zasady regionalnej. Wydany przez Adama Wolnikowskiego, pod patronatem grudziądzkiego oddziału PTH, nasuwa szereg ogólnych refleksji. Sam tekst inwentarza poprzedzony jest interesującym wstępem Wolnikowskiego, w którym autor omawia stan zachowanych inwentarzy i lustracji regionu grudziądzkiego, ich dotychczasowe wykorzystanie w badaniach historycznych oraz podaje bardzo dokładny opis materiału archiwalnego, będącego podstawą dla wydanego tekstu. Słusznie przytoczył Wolnikowski opinie o naukowej przydatności inwentarza, uzupełniając je zastrzeżeniami odnośnie trudności skontrolowania ich prawdziwości. Szkoda, że autor opisał skąpo samą komisję, która dokonała inwentaryzacji. Znamy jej skład, ale chcielibyśmy dowiedzieć się chociażby imion, może jakichś informacji o ich życiu, czy działalności. Autor zamieścił szereg przypuszczeń, jak np., że Bredowski i Leśniewski znali zagadnienia gospodarczo-rolne, jako niewątpliwi posiadacze ziemski, a ksiądz Zeydel gwarantował znajomość spraw prawnych i skarbowych (s. XII), ale to czytelnikowi nie wystarcza. Chciałby dowiedzieć się, czy występują oni w innych dokumentach, względnie wydarzeniach historycznych. Wolnikowski powołuje się na brak informacji w tym inwentarzu; ale nie wiadomo, czy to jest jedyne źródło informacji o tych osobach. Tego typu wydawnictwo regionalne nieprędko zostanie odnowione, a więc należy wykorzystać wszystkie możliwości powiększenia wiedzy o regionie, a zwłaszcza o osobach działających, przyczynach ich wysunięcia, dalszych losach. Drugim mankamentem wstępu jest brak omówienia specyfiki inwentarza grudziądzkiego. Czy był jedynie wiernym powtórzeniem innych? Przecież znamy szereg inwentarzy z terenów sąsiednich, a więc porównanie nie nastroczało większych trudności. Wydaje mi się, że ogólnym postulatem źródłowych wydawnictw regionalnych jest wydobycie

specyfikacji, która zresztą może sprowadzać się do posiadania cech zupełnie odrębnych, albo też tylko do potwierdzania przynależności do większego zespołu i posiadania cech z nim wspólnych.

Po sumiennie opracowanym wstępie, zamieszczony jest tekst inwentarza, składający się z dwóch odrębnych części. W pierwszej znajduje się przywilej Zygmunta III dla miast Pomorza gdańskiego, ustalający ich ustrój, który obowiązywał również w Grudziądzu. Przywilej podany jest w języku łacińskim, a pozostała część — właściwy inwentarz — w języku polskim. Tekst opracowano bardzo starannie, konsultując się z językoznawcami z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ważnym uzupełnieniem są indeksy (osobowy, geograficzny, rzeczowy) oraz dołączona mapa starostwa grudziądzkiego z 1739 r. Bardzo wiele troski poświęcono sprawie ilustracyjnej i graficznej. Książka wydana jest na pięknym papierze, posiada szereg świetnie wykonanych wkładek ilustracyjnych.

Tadeusz Cieślak

PREUSSENLAND. MITTEILUNGEN DER HISTORISCHEN KOMMISSION FÜR OST- UND WESTPREUSSISCHE LANDESFORSCHUNG. Marburg 1963, Jg. I, nr 1—4, s. 80.

Od 1963 r. ukazuje się nowe czasopismo poświęcone dziejom Prus Wschodnich i Zachodnich. Na zlecenie Komisji Historycznej Badań Regionalnych Prus Wschodnich i Zachodnich redakcją czasopisma zajęli się dr Fritz Gause, były dyrektor Archiwum Miejskiego w Królewcu, zamieszkujący obecnie w Essen oraz dr Kurt Forstreuter, były archiwista Archiwum Państwowego w Królewcu, zamieszkujący obecnie w Getyndze¹⁾. Czasopismo to jest kontynuacją „Altpreussische Forschungen”, ukazującego się w latach 1923—1945, które wydawała Komisja Historyczna. Twórcami Komisji byli E. Keyser (w Gdańsku) oraz H. Gollub (w Królewcu). Prace Komisji podjęte zostały w 1950 roku przy pomocy Rady Naukowej Instytutu Herdera w Marburgu. Skoncentrowano się jednakże na pewnych odcinkach pracy, a przede wszystkim na opracowywaniu atlasu historycznego Prus Wschodnich i Zachodnich. Niektóre ważniejsze publikacje Komisji ujrzały światło dzienne w „Zeitschrift für Ostforschung” czy w innych czasopismach. Uznano jednak, iż brak było czasopisma umieszczającego drobne rozprawy. Postanowiono wznowić tradycje „Mitteilungen des Vereins für Geschichte von Ost- und Westpreussen” oraz „Mitteilungen des Westpreussischen Geschichtsvereins”. Dalej Komisja uznała obecnie za najważniejsze zadanie publikację źródeł i materiałów źródłowych (dyplomaturuszy, ikonografii, planów miast) bibliografii, prac regionalnych historii miast i powiatów.

Treść pierwszych czterech zeszytów „Preussenland” przedstawia różną wartość naukową. Erich Keyser, *Die Katarinenkirche in Danzig, ihr Alter und ihre Bedeutung* (s. 2—9) podejmuje próby autorów polskich A. Zbierskiego i K. Kaczorowskiego o zmierzających do ustalenia daty powstania kościoła św. Katarzyny w Gdańsku w oparciu o badania archeologiczne i osadnictwa. Analizując dyplomy książąt pomorskich Światopelka i Mestwina jest zdania, że świątynia ta była kościołem farnym Gdańska (ściślej zamku i obszaru przy-

¹⁾ Informacja ta jest dla pełnej dokumentacji niemieckiej *Ostforschung* konieczna. Jest to nowa forma uzewnętrzniająca prace tych ośrodków (zob. Tadeusz Grygier, *Prusy Wschodnie w historiografii zachodniemieckiej za lata 1958—1960*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1962, z. 3 s. 691—712).